

**ПРОФЕСІЯ: ЛІТЕРАТУРОЗНАВЕЦЬ. ПОКЛИКАННЯ: ЛЮДИНА
(РЕЦЕНЗІЯ НА КНИГУ «МАРКО ТЕПЛІНСЬКИЙ: «ЧИНИТИ ЯК НАЛЕЖИТЬ...»:
СПОВІДЬ. ОЧИМА ІНШОГО»¹)**

Кеба Олександр Володимирович,
*доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри германських мов
і зарубіжної літератури
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка*

Як пишеться історія літератури? Звісно, по-різному. Традиційний шлях – публікація одноосібних і колективних монографій, написання загальних начерків літературної доби та окремих творчих біографій, здійснення діахроністичних розвідок і синхроністичних оглядів, коментаторські й інтерпретаційні зусилля щодо певних літературних феноменів і т.ін. Але з-поміж інших є спосіб, що доволі нечасто трапляється в літературознавчому дискурсі. Йдеться про особливий жанр, якому важко дати однозначну дефініцію, – щось на кшталт «колективного портрету вченого», «фокусів віддзеркалення», «учні про Вчителя», «колеги про Колегу». Саме в апроксимації до таких нібито хистких жанрових форматів реалізовано ідею книжки про видатного українського літературознавця Марка Веніаміновича Теплінського (1924–2012), автором-упорядником якої виступив учень і послідовник Професора, тепер уже сам добре знаний і шанований у літературному світі доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри світової літератури Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Ігор Володимирович Козлик.

Уже саяк-так склавши докупи свої короткі рефлексії, Ваш покірний слуга ніяк не міг віднайти для них лаконічну назву і, врешті-решт, зупинився на словах самого Марка Веніаміновича, якими той назвав одну зі своїх книжок і які можна віднайти і у тексті цього видання. Однак мудрою точністю фахової самохарактеристики «Професія: літературознавець» ушанований Професор усе ж применшив своє місце в земному світі й у житті кожного, хто про нього згадує в цій книжці, і тих незлічимо, що залишилися на її берегах, кому також випало щастя зустріти на своєму шляху Людину – Марка Веніаміновича Теплінського. Тому й додалося до двійки слів ще два: «Покликання – Людина».

І.В. Козлику можна щиро позаздрити: значна частина його академічного життя відбулася у максимальному наближенні до професора М.В. Теплінського – унікальної людини й ученого, чий інтелект і ерудиція, подвижницьке служіння вибраному раз і назавжди Фахові, ототожненому з Долею, захоплювало й надихало кожного, кому довелося хоча б одного разу з ним зустрітися й поспілкуватися «за літературу» і «за життя». А тут – на одній кафедрі стільки років! Як відверто – й абсолютно слушно – зазначає автор-упорядник, то було його людським і професійним обов'язком – увічнити образ Учителя, і не лише друкованим словом, а й інтермедіальними засобами, аудіо- й візуально. Власне, пропонуване видання є вербально-текстовим аналогом документальних фільмів Ігоря Козлика «Марко Теплінський – учитель, вчений, людина» (2012) та «Очима Іншого: Марко Теплінський і Володимир Матвішин» (2013). Ці фільми вже стали невід'ємною частиною нашого гуманітарно-філологічного дискурсу й, безперечно, з ними, за їх допомогою образ М.В. Теплінського загравав новими гранями. А тепер ще й книжка у супроводі електронного оптичного диску. І зважаючи на колосальну кількість фотографічних зображень, копій документів, своєрідних фреймів-врізок-коментарів щодо різних фактів та подій культурно-історичного життя доби, це чи не найефективніший на сьогодні формат представлення явищ сучасної культури. Окрім того, що видання має декілька медійних варіантів, його книжкова версія виконана двома мовами – російською і українською, а фільми, на основі яких реалізовано цей проект, є у вільному доступі, зокрема, на каналі Youtube (див.: <https://www.youtube.com/watch?v=t0RzOuuPFHk&t=2470s>).

Переказувати саму книжку сенсу немає: в електронному форматі вона доступна кожному бажуючому (і за це окрема вдячність Ігорю Володимировичу!). Натомість акцентуємо її вдалу структуру. Книжка складається з двох частин. Їхній внутрішній взаємозв'язок, чи, точніше, взаємопроникнення, визначають концептуальну цілісність видання. Перша його частина є справді «сповіддю», вільним наративом Героя про час і про себе, про літературу і про професію. Екскурси в минуле, несподівані життєві й літературні асоціації, роздуми про долю, творчість, науку – все це позначено оригінальністю й неослабно утримує читацьку увагу. Основний висновок, який виносиш із перепрочитання цієї сповіді (після перегляду відеоверсії) – дивовижна суголосність Долі й Покликання. Є таке судження, що Доля – це коли воля Господня, Промисел Божий щодо призначення людини на землі накладається на індивідуальну волю особистості. У випадку з Марком Веніаміновичем маємо саме таке конгеніальне сходження. Він цілеспрямовано й «неголосно», без метушні й «реклами», спокійно й послідовно реалізовував ту програму, що йому була визначена. І саме це, вочевидь, робило його життя змістовним, гармонійним і виправданим, а тому і щасливим.

¹ Марко Теплінський: «Чинити як належить...»: Сповідь. Очима Іншого / авт.-упор. і ред. І.В. Козлик ; передм., комент., прим. і післяслово І.В. Козлика. Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2021. 156 с. ISBN 978-966-286-198-3.

Друга частина книжка називається «Очима Іншого: Марко Теплінський». На поверхні вона має мемуарний характер, але ніби спровоковані сповідальною інтонацією першої частини, «мемуаристи» (а їх у книжці більше 20!) трансформують свої спогади у слова щирого зізнання в любові до Марка Веніаміновича. І знову-таки ключовими словами зізнань стають слова Професора: «як належить», «має бути», «не соромно». Відзначимо вмілий відбір і вдале структурування спогадів: вони не подаються від кожного «за один захід», а розосереджені відповідно до рубрик, виділених укладачем: «Марко Теплінський: перші враження», «Марко Теплінський: особистість вченого і людини», «Марко Теплінський – дослідник літератури», «Марко Теплінський – викладач» і т. д. І тут також виходимо на спільний знаменник: унікальна людина, прекрасний учений, вмілий педагог. Тож самі собою згадуються слова ще одного видатного ученого-літературознавця Д.С. Ліхачова: «погана людина не може бути хорошим ученим...».

Висновуючи, з безумовною певністю стверджую, що науково-популярне видання «Марко Теплінський: «Чинити як належить...» гідно вшановує пам'ять славетної людини і, безперечно, посяде помітне місце у сучасному українському літературному і медійному просторі.